

В.М. Телелим, доктор військових наук,
професор,
Ю.І. Приходько, кандидат педагогічних наук,
доцент,
О.А. Прохоров, полковник, кандидат
педагогічних наук, доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ: ЗДОБУТКИ СТАНОВЛЕННЯ, НАПРЯМИ ТА ШЛЯХИ ПОДАЛЬШОГО РЕФОРМУВАННЯ

У статті досліджується актуальна проблема підвищення ефективності функціонування системи підготовки військових фахівців у світлі вимог сучасних нормативно-правових документів. Висвітлюються основні здобутки системи військової освіти з часу її створення і особливо – за останні роки. Показується, що суттєві зміни в системі військової освіти відбулися під впливом двох основних факторів: проведенням антитерористичної операції на сході нашої держави; визначенням державою курсом на євроінтеграцію та на зближення з НАТО. Обґрунтовуються напрями, шляхи та проблемні питання подальшого реформування системи підготовки військових фахівців.

Ключові слова: система; підготовка військових фахівців; якість освіти; комплексний підхід; практична підготовка; спеціальності; мережа; державне замовлення.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток світової спільноти характеризується глобалізацією, інформатизацією, домінуванням провідних країн, перерозподілом між ними сфер впливу; цивілізаційними та етнічними суперечностями; підвищенням значущості та ролі високих технологій, інтелектуальних, інформаційних ресурсів, менеджменту, соціальних, науково-технічних і гуманітарних чинників економічного прогресу; загрозою невідворотного скорочення природних ресурсів, зниженням рівня життя в більшості країн світу; посиленням ролі військових факторів у вирішенні міжнародних політичних, економічних, етнічних, міжконфесійних, військових та інших кризових явищ і конфліктів; поширенням діяльності екстремістських, терористичних організацій; стрімким зростанням обсягів військово-наукових знань, пошуком, розробленням і випробуванням новітніх систем озброєння та військової техніки, принципів їх системного застосування в конфліктних регіонах тощо. Викладені чинники актуалізують функції держави щодо захисту її суверенітету і територіальної цілісності, забезпечення економічної та інформаційної безпеки,

Стратегією національної безпеки України [4] визначені такі основні цілі: мінімізація загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності України у межах міжнародно-визнаного державного кордону, гарантування мирного майбутнього України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави; утвердження прав і свобод людини і громадянина..., забезпечення інтеграції України до Європейського Союзу та формування умов для вступу в НАТО. Досягнення поставлених цілей, – відзначається в Стратегії, – потребує якісно нової державної політики, спрямованої на ефективний захист національних

інтересів..., комплексне реформування системи забезпечення національної безпеки та створення ефективного сектору безпеки і оборони України., Необхідною та невід’ємною складовою сектору безпеки і оборони держави є система військової освіти (СВО) – основне джерело підготовки та комплектування ЗС України, інших військових формувань офіцерськими кадрами. В контексті викладеного СВО повинна забезпечувати підготовку фахівців з високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професійної культури [5; 9]. Успішному виконанню зазначеного має сприяти ретроспективний аналіз становлення системи підготовки військових фахівців в Україні в контексті досвіду провідних країн світу, визначення напрямів та шляхів підвищення її інноваційного реформування.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади, тенденції та перспективи становлення, трансформації, розвитку вищої професійно-технічної, педагогічної освіти, філософії освіти в світі та Україні, управління освітніми системами знайшли відображення в фундаментальних монографіях і наукових публікаціях В.П. Андрущенко, І.А. Зязюна, В.Г. Кременя, В.І. Лугового, Н.Г. Ничкало та ін. Проблеми створення, функціонування та реформування системи військової освіти, підготовки офіцерських кадрів для ЗС України висвітлено в ряді наукових праць військових учених [3; 8–11], наукових дослідженнях [1–2]. В зазначених працях і звітах досліджувалися концептуальні, історичні, дидактичні, інноваційні, практичні, проблемні питання військової освіти, управління якістю підготовки військових фахівців, тенденції розвитку військової освіти в провідних країнах світу (досвід для України) та ін. Разом з тим, як відомо, час не стоїть на місці. Усталені основи в підготовці військових фахівців, успадковані переважно з минулих часів і характерні, в певній мірі, для теперішнього часу, потребують змін, пошуків таких підходів і рішень, що мали б відповідати сучасним вимогам щодо високого ступеню готовності фахівців до забезпечення національної безпеки та оборони нашої держави, захисту її національних інтересів і територіальної цілісності.

Метою статті є висвітлення основних здобутків становлення системи підготовки військових фахівців, обґрунтування напрямів та шляхів її подальшого реформування.

Виклад основного матеріалу. Напередодні 25-річчя незалежності України можна стверджувати, що потужними зусиллями влади, багатьох управлінців усіх рівнів, військових і цивільних науковців, освітян вдалося визначити нові пріоритети розвитку військової освіти, створити відповідну нормативно-правову базу та цілісну інфраструктуру, розв’язати найголовнішу проблему військової освіти – побудувати міцне підґрунтя для підготовки нової генерації офіцерських кадрів – національно свідомих громадян України, здатних на високому професійному рівні вирішувати бойові й оперативні завдання в умовах мирного та воєнного часу, а саме: 1) спроможних з високою ефективністю виконувати завдання щодо безпеки та оборони Вітчизни, захисту її територіальної цілісності, національних інтересів, управління військами

(силами) в бою (операції); 2) експлуатувати й застосовувати найскладніші системи озброєння та військової техніки; 3) навчати й виховувати підлеглий особовий склад на засадах національного патріотизму, відданості Батьківщині, психологічної стійкості, формувати стійкий морально-психологічний клімат у підрозділах і частинах; 4) спроможних розвивати власну наукову, творчу, лідерську індивідуальність, наполегливо здобувати й засвоювати нові знання протягом військової служби, наукової, педагогічної діяльності та кар'єрного зростання; 5) ефективно діяти у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки під егідою ООН, гідно виконуючи покладені на них міжнародним співтовариством обов'язки, співпрацювати зі штабами багатонаціональних сил НАТО.

Реформування та поступальний розвиток СВО нашої держави здійснювалися у відповідності з Концепціями, прийнятими постановами Уряду в 1992 та 1997 рр. [6–7] з урахуванням досвіду підготовки військових фахівців у провідних країнах світу. На основі зазначених документів СВО є інтегрованою складовою національної системи освіти, побудована за видовим принципом на засадах неперервного ступеневого навчання офіцерських кадрів, тісно поєднана з військовою наукою, базується на чинній загальній і відомчій нормативно-правовій базі та включає органи військового управління, мережу вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів (ВНП ВНЗ), ліцеїв, науково-методичних установ, до якої входять: два університети: Національний університет оборони України (НУОУ), Харківський університет Повітряних Сил); три академії; три військових інститути, два факультети військової підготовки; шість коледжів; 15 кафедр військової підготовки; 3 кафедри медицини катастроф та військової медицини; військовий ліцей; військово-морський ліцей; 17 ліцеїв з посиленою військово-фізичною підготовкою. У складі ВВНЗ, ВНП ВНЗ функціонують науково-дослідні центри (НДЦ) за відповідним напрямом науково-технічної та інноваційної діяльності.

На теперішній час у СВО здійснюється підготовка військових фахівців для ЗС та інших військових формувань України за повним переліком спеціальностей, спеціалізацій у межах державного замовлення, перепідготовка та підвищення кваліфікації офіцерського складу з реалізацією курсу на європейську інтеграцію та поглиблення партнерства з НАТО, до чого залучено понад півтори тисячі науково-педагогічних працівників, з яких більше 1100 докторів і кандидатів наук. Науково-педагогічні, педагогічні працівники готуються в докторантурах та ад'юнктурах ВВНЗ, ВНП ВНЗ, Гуманітарному інституті НУОУ, на відповідних курсах підвищення кваліфікації. В цілому вдалося створити та підвищити ефективність діяльності у військовій освіті національних наукових шкіл з військових, військово-технічних, психолого-педагогічних наук, інформаційно-комп'ютерних систем.

Стандартизація військової освіти, розроблення та запровадження у ВВНЗ, ВНП ВНЗ сучасних педагогічних технологій дало можливість: здійснити системний, комплексний підхід до організації освітнього процесу, його інформатизацію і, як наслідок, – підвищити ефективність; поліпшити

управління освітнім процесом, його планування та прогнозування кінцевого результату; забезпечити наступність змісту навчання та професійної підготовки військових фахівців різних ступенів освіти, адаптацію освітнього процесу до психологічних, фізіологічних та індивідуальних особливостей курсантів, слухачів; використати на практиці сучасні досягнення педагогіки, психології, дидактики, інформатики, теорії систем; здійснити гуманізацію педагогічного процесу, його особистісно орієнтовану спрямованість; реалізувати діагностику якості підготовки тих, хто навчається.

Інтеграція військової освіти та науки шляхом включення до складу ВВНЗ, ВНП ВНЗ профільних НДЦ дала можливість: суттєво підвищити ефективність наукових досліджень, якість освітнього процесу, залучити науково-педагогічних працівників ВВНЗ, ВНП ВНЗ до проведення наукових досліджень; зменшити бюджетні видатки на утримання військової науки; структурувати систему НДЦ за науковою проблематикою, рівнем наукових досліджень і підпорядкованістю; виключити дублювання у проведенні досліджень за науковими напрямками; зберегти наукові школи ВВНЗ в умовах реформування ЗС та зміцнити існуючий науковий потенціал; оперативно впроваджувати результати наукових досліджень у повсякденну діяльність військ (сил) ЗС України; створити єдині потужні спеціалізовані вчені ради; спрямувати тематику дисертаційних робіт ад'юнктів, докторантів НДЦ, ВВНЗ, ВНП ВНЗ у відповідність до реальних потреб ЗС. Вжиті змістові та структурні заходи щодо поєднання освіти та науки в СВО відповідають європейським та світовим тенденціям.

Системні зрушення відбулися з вивчення іноземних мов. На теперішній час вивчення іноземних мов здійснюється в системі мовних курсів на засадах Концепції навчання іноземних мов і відповідних нормативно-правових документів. Мовні курси є структурними підрозділами ВВНЗ, призначеними для удосконалення мовної підготовки особового складу ЗС України, що направляється за кордон на навчання, для проходження військової служби (роботи) у складі миротворчих підрозділів, а також військовослужбовців (службовців), яким знання іноземних мов необхідні для якісного виконання службових обов'язків.

Набула розвитку підготовка юнаків, яка проводиться у Київському військовому лицейі ім. Івана Богуна, Військово-морському лицейі та 17 лицейях з посиленою військово-фізичною підготовкою. Досягнута головна мета діяльності лицейів – забезпечення соціального захисту та надання державної допомоги у вихованні дітей-сиріт, дітей з багатодітних сімей, дітей з сімей учасників антитерористичної операції (АТО), дітей військовослужбовців, дітей учасників бойових дій та учасників ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, формування у молоді високої патріотичної свідомості, національної гідності, готовності до виконання громадянського та конституційного обов'язку щодо захисту національних інтересів України, відданого служіння Батьківщині, любові до військової служби та свідомого прагнення до оволодіння професією офіцера.

Важливим фактором розвитку СВО є міжнародні зв'язки з військовими навчальними закладами іноземних держав. Особлива увага приділяється обміну

досвідом щодо підготовки випускників ВВНЗ, ВНП ВНЗ для проходження військової служби у багатонаціональних штабах, їх участі в миротворчих операціях. Встановлені тісні зв'язки з провідними військовими навчальними закладами Великої Британії, Греції, Італії, Канади, Китаю, Польщі, США, Туреччини, ФРН, Франції. Відповідно до щорічних програм і планів міжнародного співробітництва між міністерствами оборони України та країн-партнерів у галузі військової освіти передбачено навчання представників ЗС у військових навчальних закладах ряду іноземних держав. Щороку для навчання на мовних і фахових курсах країни-партнери надають для структур ЗС України близько 200 навчальних місць без фінансових витрат з боку нашої держави.

Протягом останніх років під впливом проведення антитерористичної операції на сході нашої держави, визначеного державою курсом на євроінтеграцію та на зближення з НАТО відбулися системні зрушення в системі підготовки військових фахівців щодо:

- реалізації курсу військової освіти на європейську інтеграцію та поглиблення партнерства з НАТО, переходу підготовки військових усіх ступенів і ланок управління до стандартів НАТО;

- організації дострокових випусків офіцерських кадрів у ВВНЗ, ВНП ВНЗ, що сприяло суттєвому кадровому поповненню підрозділів і частин ЗС України, зміцненню оборонних спроможностей в зоні проведення АТО;

- виконання ряду науково-дослідних робіт з проблем подальшого розвитку СВО, змісту освіти, якості освіти, моніторингу якості освіти та освітньої діяльності,

- дослідження дій військових фахівців різних категорій в ході проведення АТО із застосуванням соціологічних опитувань з метою визначення шляхів подальшого підвищення якості підготовки фахівців у ВВНЗ, ВНП ВНЗ;

- імплементатії в освітній процес положень Закону України "Про вищу освіту" з розробленням низки відомчих нормативно-правових документів, а саме: Положення про ВВНЗ, ВНП ВНЗ; Інструкція з організації навчальних практик та військових стажувань, Положення про порядок заміщення вакантних посад наукових та науково-педагогічних працівників та ін.;

- впровадження в освітній процес ВВНЗ, ВНП ВНЗ досвіду з проведення АТО на сході нашої держави: внесено зміни в програми тактичних, тактико-спеціальних, військово-технічних навчальних дисциплін; збільшено час на практичні заняття з бойового застосування озброєння та військової техніки; кардинально змінено підходи до загальновійськової, психологічної та фізичної підготовки; практикується запрошення до проведення навчальних занять з курсантами фахівців з військових частин, що задіяні в зоні АТО; посилено творчі зв'язки з військовими навчальними закладами європейських країн НАТО тощо;

- формування змісту підготовки військових фахівців на засадах компетентнісного підходу, приведення його у відповідність до державних і галузевих стандартів вищої освіти, сучасного воєнного мистецтва, бойового застосування ЗС України за визначеними варіантами, обставинами, ситуаціями, узагальненого досвіду проведення миротворчих, антитерористичних операцій, а також планів, процедур і дій багатонаціональних штабів в операціях НАТО;

посилення практичної складової у підготовці військових фахівців, особливо з механізованих, артилерійських та льотних спеціальностей, на що значно збільшено кількість навчальних годин;

спрямування освітнього процесу ВВНЗ, ВНП ВНЗ на формування та розвиток у військових фахівців таких якостей, знань і здібностей при виконанні посадових обов'язків: активності; творчого підходу; гнучкості; критичного аналізу; умінь знаходити й узагальнювати інформацію, обмінюватися нею; знань соціальних процесів; витримки в критичних ситуаціях; готовності узяти відповідальність за прийняте рішення, сприйняття критики; здатність забезпечувати єдність таких складових: ґрунтовне вивчення обставин, прийняття рішення, підготовка особового складу, всебічність забезпечення, організація виконання, аналіз дій;

реалізації заходів з впровадження дистанційного навчання;

покращення фінансування СВО, матеріально-технічної бази, в першу чергу, польової, оснащення ВВНЗ, ВНП ВНЗ тренажерами, засобами імітаційного моделювання, комп'ютерною технікою.

Перелік позитивних змін в СВО не вичерпується наведеним вище, його можна було б і далі продовжувати. Але проблема не в тому. СВО має динамічно розвиватися, оперативно реагувати на події, що відбуваються як в Україні, ЗС України, так і на міжнародній арені. У цьому сенсі до основних напрямів і шляхів подальшого реформування системи підготовки військових фахівців, на нашу думку, слід віднести такі:

створення організаційно-правових, фінансово-економічних і матеріально-технічних умов для задоволення потреб ЗС України у компетентних військових фахівцях з урахуванням європейських освітніх стандартів та особливостей розвитку основних складових сектору безпеки і оборони України щодо їх сумісності зі структурами країн-членів НАТО;

удосконалення системи допризовної підготовки молоді, її військово-професійної орієнтації, національно-патріотичного виховання та відбору кандидатів на навчання у ВВНЗ, ВНП ВНЗ;

оптимізація всіх складових системи військової освіти (мережа ВВНЗ; рівні та ступені (кваліфікації) освіти; галузі знань, напрями, спеціальності і спеціалізації; освітні та наукові програми; стандарти освітньої діяльності та стандарти освіти; учасники освітнього процесу; органи, що здійснюють управління у сфері військової освіти);

забезпечення якості військової освіти та освітньої діяльності у ВВНЗ, ВНП ВНЗ;

приведення змісту та технологій підготовки військових фахівців у відповідність із сучасними вимогами до реформування ЗС України з пріоритетами військово-професійної спрямованості та національно-патріотичного виховання;

посилення практичної підготовки військових фахівців усіх ступенів вищої освіти;

підвищення дієвості систем: підготовки, перепідготовка та підвищення кваліфікації науково-педагогічних, педагогічних і наукових працівників ВВНЗ з

урахуванням досвіду проведення міжнародних операцій з підтримання миру і безпеки, а також антитерористичних операцій на території держави та поза її межами; конкурсного відбору офіцерів на посади наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників з наданням пріоритету тим з них, які мають досвід ведення бойових дій;

приведення матеріально-технічної бази ВВНЗ, ВНП ВНЗ у повну відповідність до вимог військових освітніх стандартів;

вжиття дієвих заходів із запровадження у підготовці військових фахівців, підвищенні рівня їх професійної і мовної підготовки системи дистанційного навчання;

впровадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень, здійснення підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі, забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі ВВНЗ, ВНП ВНЗ освітньої, виховної, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності;

запровадження централізованої системи моніторингу якості освіти та освітньої діяльності;

активізація міжнародного співробітництва в сфері військової освіти з провідними країнами світу та відповідними структурами країн-членів НАТО.

Зупинимося на деяких проблемних питаннях в системі підготовки військових фахівців, які є дискусійними і потребують комплексного підходу до їх вирішення.

В першу чергу, щодо структури, розгалуженості мережі СВО та термінів підготовки в ній фахівців. Аналіз військових освітніх систем країн НАТО, чисельність збройних сил яких співрозмірна з чисельністю ЗС України (Велика Британія, Італія, Франція, ФРН) показує, що в зазначених країнах створені та функціонують потужні та доволі розгалужені видові системи підготовки військових фахівців для збройних сил різних рівнів освіти та ланок управління за принципом диференціації. Кожний з видів збройних сил, залежно від їх функціонального призначення та прийнятою воєнною доктриною, має практично автономну систему підготовки фахівців, яка налічує декілька десятків військових навчальних закладів різної військово-спеціальної спрямованості. Значна увага приділена кафедрам (курсам) підготовки офіцерів резерву при вищих навчальних закладах (аналоги кафедр військової підготовки в Україні). Наприклад, у США таких курсів при цивільних вищих навчальних закладах більше 1000 з потенційним збільшенням у разі необхідності до 1200. Значна кількість офіцерів-випускників цих кафедр (курсів) щороку поповнює кадровий офіцерський корпус збройних сил. Зазначені видові військово-освітні системи містять такі навчальні заклади: 1) на тактичному рівні: навчальні центри, школи, коледжі, кафедри військової підготовки, училища, інститути, академії; 2) на оперативно-тактичному та оперативно-стратегічному рівні: курси, інститути, академії, університети. В основу підготовки фахівців жорстко покладено принцип ступневості з чітким просуванням по службі спланованого кадрового резерву та відповідним навчанням атестованих кандидатів на курсах перед призначенням на вищі посади. Терміни підготовки військових фахівців

при цьому встановлено в залежності від їх функціонального призначення, тобто функцій, які вони мають виконувати у військах.

На первинному тактичному рівні ці терміни складають від одного до чотирьох років, залежно від навчального закладу, де їх готують, та посадового призначення. Фахівців-офіцерів вузької спеціалізації готують на засадах практичного спрямування на курсах, у військових частинах і навчальних центрах, в школах, коледжах з термінами від одного до двох років. Організація підготовки таких фахівців не передбачає фундаментальності навчання, наявності викладацького складу з науковими ступенями та вченими званнями і має виключно практичний характер – підготовку фахівців до бойового застосування озброєння та військової техніки. Фахівців-офіцерів з інженерних галузей знань, спеціальностей, спеціалізацій готують на засадах науковості, фундаментальності з одночасним створенням умов для якісної практичної підготовки (здебільшого, у видових навчальних центрах). Терміни підготовки фахівців у таких закладах складають 4–5 років. Функціонування таких військових навчальних закладів пов'язано з наявністю досвідченого наукового та викладацького складу, всебічного та якісного науково-методичного, інформаційного, матеріально-технічного та фінансового забезпечення. Такі військові навчальні заклади у провідних країнах світу не є об'єктами постійних реформувань, є базовими, навколо яких функціонує мережа закладів спеціалізованого, практичного спрямування, мають сталий поступальний розвиток, славні традиції, високий авторитет на міжнародній арені. Інша справа, яким має бути співвідношення офіцерських кадрів тактичної ланки управління у збройних силах, які готуються за розглянутими схемами та підходами.

Підготовка офіцерських кадрів оперативно-тактичної та оперативно-стратегічної ланок управління у провідних країнах світу має переважно ступеневий характер з реалізацією як на засадах здобуття певного освітнього рівня (університети, академії), так і шляхом проходження низки курсів у форматі післядипломної освіти (університети, академії). Терміни такої підготовки – від одного до двох років на кожному рівні.

Важливим є питання оптимальної реалізації системного підходу до таких важливих завдань в структурі безпеки, обороноздатності держави та її ЗС, як: визначення спеціальностей (спеціалізацій), за якими необхідно готувати військових фахівців; формування державного замовлення на їх підготовку, а також встановлення мережі ВВНЗ, ВНП ВНЗ, навчальних центрів для виконання завдань цієї підготовки. На теперішній час кожне з наведених вище завдань, успадковане ще з часів заснування СВО, виконується в автономному режимі різними органами управління, що апріорі не може призвести до належної оптимальності як кожного з них, так і їх сукупності в цілому. Системоутворюючим фактором при цьому є цільова установка – задоволення потреб ЗС України у висококваліфікованих військових фахівцях усіх категорій з оптимізованими складовими, а саме: воєнно-економічне обґрунтування; перелік спеціальностей (спеціалізацій) військових фахівців; державне замовлення на їх підготовку; мережа ВВНЗ, навчальних центрів; фінансове та матеріально-технічне забезпечення [9–11].

Щодо якості підготовки військових фахівців у СВО та їх подальшої служби за посадовими призначеннями. Особливо це питання актуалізувалося останнім часом, що пов'язано з проведенням АТО на сході нашої держави. І тут, на нашу думку, не все нормально з логікою причинно-наслідкових зв'язків. Якщо мова йдеться про випускників, які щойно закінчили ВВНЗ, ВНП ВНЗ, набули фундаментальну теоретичну підготовку і з відомих причин недостатні практичні навички, – з такою критикою з певними застереженнями можна погодитись. Адже добре відомо, що на становлення молодих офіцерів у військах потрібен час, що в середньому складає 1–1,5 роки з практичного оволодіння усіма функціональними обов'язками. Інша справа – офіцери, котрі прослужили у військах 5–10 років, навчалися в системі професійної підготовки у військах і на курсах підвищення кваліфікації. В чому ж причина їх недостатньої практичної підготовленості? Спробу знайти відповідь на це питання було зроблено шляхом проведення соціологічного опитування саме такої категорії офіцерів, які минулого року були зараховані на навчання до НУОУ (оперативно-тактичний рівень підготовки).

Наведемо узагальнені дані щодо структур що, на думку опитаних, більшою мірою могли б сприяти підвищенню професійної підготовленості офіцерів до виконання службово-бойових функцій в зоні АТО: ВВНЗ, ВНП ВНЗ; війська, сили; курсова підготовка; особистісні якості щодо самовдосконалення [10].

1. Розподіл відповідальності, на думку опитаних офіцерів, між ВВНЗ, ВНП ВНЗ і військами (силами) щодо формування професійної підготовленості військових фахівців за визначеними в опитувальнику показниками із максимальними значеннями (у %), що близькі або збігаються між собою, в середньому складає 34,8% / 40,4 %. В цілому дані опитування свідчать про пріоритети у формуванні професійної підготовленості офіцерів саме у військах (силах) по відношенню до інших структур.

2. Низка військово-професійних показників, що переважно мають формуватися у військах (силах) і відмічалися як недостатня підготовленість до дій в зоні АТО, на думку опитаних офіцерів, складає 45–58 %.

3. Низка військово-професійних показників, що переважно мають формуватися у період проходження курсової підготовки і відмічалися як недостатня підготовленість до дій в зоні АТО, на думку опитаних офіцерів, складає 32–35 %.

4. Низка військово-професійних показників, що переважно мають формуватися в процесі самовдосконалення і відмічалися як недостатня підготовленість до дій в зоні АТО, на думку опитаних офіцерів, складає 20 – 35 %.

З викладеного вочевидь, що якість військово-професійної підготовки – системна категорія. Набувши вищу освіту, офіцер отримує посадове призначення. Його подальша професійна підготовленість і кар'єрне зростання в повній мірі будуть залежати від службової діяльності у військах, системи професійної, курсової підготовки, особистісного самовдосконалення протягом усієї служби.

Актуальною за всі часи функціонування СВО та такою, що потребує

комплексного підходу, є проблема відбору кандидатів на навчання у ВВНЗ, ВНП ВНЗ зі стійкою мотивацією, достатнім ступенем психологічної, фізичної і загальноосвітньої підготовленості, спроможних успішно оволодіти професією офіцера за обраними спеціальностями. Зазначені фактори є критичними і не можуть не викликати суттєвого занепокоєння. бо саме ці фактори, в першу чергу, в значній мірі визначають якість підготовки майбутніх офіцерів. Намагання звести проблему набору до чисто формально-технічної функції, де, зазвичай, відповідальність перекладається на СВО чи ВВНЗ, ВНП ВН, в тому числі за якість підготовки фахівців, не витримує критики. Проблема відбору кандидатів на навчання та якості освіти містить, на нашу думку такі складові: 1) мотивація кандидатів, сформована на основі їх особистісних якостей та соціальних гарантій; 2) підготовленість кандидатів; 3) організаційне та інформаційне забезпечення відбору; 4) діяльність ВВНЗ, ВНП ВНЗ з проведення вступних випробувань і подальшого навчання.

Не можна, на нашу думку, обійти і такого питання як залучення до викладацької діяльності у ВВНЗ, ВНП ВНЗ досвідчених старших офіцерів з оперативно-тактичним чи оперативно-стратегічним рівнем освіти – учасників АТО. Як показує практика, їх діяльність конче потрібна у військах і командири військових частин і з'єднань не схильні до таких дій. В певній мірі їх зрозуміти можна. Становлення старших офіцерів – тривалий процес, тим більше тих, хто має досвід участі в АТО. Але, незважаючи на викладене, проблема має вирішуватись. Відзначимо, що відбір та атестування таких категорій офіцерів як кандидатів на посади викладачів – переважно прерогатива кадрових органів, командирів військових частин і з'єднань. Що ж до керівництва СВО, ВВНЗ, ВНП ВНЗ, то вони готові прийняти такий контингент досвідчених офіцерів і забезпечити їм належну спеціальну, психолого-педагогічну та методичну підготовку на відповідних курсах підвищення кваліфікації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Викладені напрями та шляхи, проблемні питання потребують, на нашу думку, вжиття органами управління військовою освітою та персоналом, керівництвом ВВНЗ, ВНП ВНЗ системних змін на основі виважених рішень з урахуванням належної освітянської, кадрової політики, матеріально-технічного та фінансового забезпечення. При цьому важливо усвідомити, що удосконалення військової освіти в даний час зумовлено викликами, що постали перед державою, ЗС України у зв'язку із подіями на сході нашої держави, іншими докорінними змінами у зовнішньому і внутрішньому безпековому середовищі держави, потребами подальшого розвитку основних складових сектору безпеки і оборони, сумісними з певними структурами країн-членів НАТО, а також необхідністю приведення військової освіти в Україні у відповідність до європейських освітніх стандартів, забезпечення якісно нового рівня підготовки військових фахівців і потребою перегляду діючих концептуальних положень у сфері військової освіти, що стримують її подальший розвиток і не повною мірою відповідають новим завданням і темпам реформування ЗС України згідно із введеними в дію у 2015 році нормативними актами (Стратегія

національної безпеки України, Воєнна доктрина України, Стратегічний оборонний бюлетень).

Вочевидь, що системні зміни передбачають вирішення низки складних, комплексних нормативно-правових, управлінських, структурно-організаційних, психолого-педагогічних, теоретико-методологічних, фінансово-економічних, матеріально-технічних та інших завдань, що мають реалізовуватися на принципах цілеспрямованості, системності, динамічності, адаптивності, еволюційності та поліфункціональності. Успішне їх подальше дослідження та розв'язання має забезпечити перехід до нового типу інноваційної військової освіти, що сприятиме зростанню військово-професійного, інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу військових фахівців, подальшому динамічному розвитку військової освіти, підвищенню її престижності у майбутньому інформаційному суспільстві, вагомому внеску у справу надійного зміцнення обороноздатності держави та її Збройних Сил.

ЛІТЕРАТУРА

1. Звіт по науково-дослідній роботі “Тенденції та перспективи інноваційного розвитку системи військової освіти” – Київ: НУОУ, 2012 – 315 с.
2. Звіт по науково-дослідній роботі “Моніторинг в системі вищої військової освіти” (заключний). – К.: НУОУ, 2015. – 374 с.
3. *Нещадим М.І.* Військова освіта в Україні: історія, теорія, методологія, практика: [монографія] / М.І. Нещадим. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2003. – 852 с.
4. Про Стратегію національної безпеки України. Указ Президента України від 24 вересня 2015 року 5287/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
5. “Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року” Указ Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/gu/documents/15828.html>.
6. Про реформу системи військової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 серпня 1992 р., № 490 // Зібрання постанов Уряду України. – 1992. – № 10. – С. 50–61.
7. Про створення єдиної системи військової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р., № 1410 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 51. – С. 32–33.
8. *Приходько Ю.І.* Методологічні основи формування змісту підготовки військових фахівців / Ю.І. Приходько // Вісник Національного університету оборони України. – 2011. – № 2 (21). – С. 68–74.
9. *Телелим В. М.* Військова освіта в системі безпеки та оборони держави / В.М.Телелим, Р.І. Тимошенко, Ю.Приходько // Наука і оборона. – 2013. – № 4. – С. 21–28.
10. *Телелим В.М.* Переосмислення навчання офіцерів / В.М. Телелим, Р.І. Тимошенко, Ю.І. Приходько // Центр воєнної політики та політики безпеки: Оборонний вісник. – 2015. – № 1. – С. 24–32.
11. *Телелим В.М.* Реформування системи військової освіти як процес пошуку раціональних підходів і рішень / В.М. Телелим, Ю.І. Приходько // Науково-теоретичний та інформаційний вісник Національної академії педагогічних наук України “Педагогіка і психологія” – № 4 (85). – 2014. – С. 36–43.

В.М. Телелим, доктор военных наук,
профессор,
Ю.И. Приходько, кандидат педагогических
наук, доцент,
О.А. Прохоров, полковник, кандидат
педагогических наук, доцент
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

СИСТЕМА ПОДГОТОВКИ ВОЕННЫХ СПЕЦИАЛИСТОВ: ДОСТИЖЕНИЯ СТАНОВЛЕНИЯ, НАПРАВЛЕНИЯ И ПУТИ ДАЛЬНЕЙШЕГО РЕФОРМИРОВАНИЯ

В статье исследуется актуальная проблема повышения эффективности функционирования системы подготовки военных специалистов в свете требований современных нормативно-правовых документов. Освещаются основные достижения системы военного образования с времени ее создания и особенно – за последние годы. Показывается, что существенные изменения в системе военного образования состоялись под влиянием двух основных факторов: проведением антитеррористической операции на востоке нашего государства; определенным государством курсом на евроинтеграцию и на сближение с НАТО. Обосновываются направления, пути и проблемные вопросы дальнейшего реформирования системы подготовки военных специалистов.

Ключевые слова: система; подготовка военных специалистов; качество образования; комплексный подход; практическая подготовка; специальности; сеть; государственный заказ.

VM Telelim, Doctor of Military Sciences,
Professor,
YI Prikhodko, PhD, assistant professor,
OA Prokhorov, Colonel, Ph.D., Associate Professor
National University of Defense of Ukraine
The Ivan Chernyakhovsky

SYSTEM OF TRAINING MILITARY SPECIALISTS: ACHIEVEMENTS FORMATION, DIRECTIONS AND WAYS OF FURTHER REFORMING

In the article the actual problem of greater efficiencies functioning of the system of training military specialists in the light of the requirements of modern legal documents. It highlights the main achievements of the military education system since its inception, and particularly – in recent years. It shows that a significant change in the system of military education took place under the influence of two main factors: the antiterrorist operation in the east nashogo State; certain state heading evrointegratsiyu and rapprochement with NATO. The directions, route and problematic issues for further reform of the military system of professional training.

Keywords: system; training of military professionals; the quality of education; an integrated approach; practical training; specialization; network state order.